

Снежина Бисерова

ХАБИЛИТАЦИОНЕН ТРУД

Трансформации

/между метафората

и абстракцията/

Ако трябва да определя авторския си възглед, той е насочен към съхраняването на специфичните особености на графиката от класически тип. Същевременно активно експериментирам с редица иновационни методи и техники на работа, отличаващи се с ниска степен на токсичност и привличащи с възможностите си за обогатяване и разширяване на изобразителния регистър.

Дигиталните способности за проектиране и обработка на изображения също заемат важно място в работата ми. Експонирам идеите си еднакво комфортно, както в диапазона на класическите графични техники, така и в сферата на дигиталната графика, а често ги разполагам свободно и в двете области, създавайки графични листове с хибриден характер.

В графичната композиция се стремя да сведа повествованието до минимум в полза на изчистеното до възможния предел въздействие на образа. Чрез ясно заявен индивидуален образен регистър се опитвам да конструирам един свят, една нова реалност с подчертана самостоятелност. Тази модификация на реалността се отнася не толкова до визията, колкото до извеждането на определен пластичен проблем, състояние, метафора или символ, надхвърлящи чисто сетивната е същност.

Противопоставям обекти и текстури, директно взети от природата с динамични, рисувани, структуриращи пространството графични елементи.

През всички години се опитвах да развия разпознаваем художествен език, способен да генерира визуални метафори, без непременно интегриране на наратив – език, който обаче, да е достатъчно поливалентен и универсален, за да не ме поставя в ситуацията на себеповтаряне. В този аспект считам графичните серии, включени в хабилитационния ми труд, за приносни.

Темата на хабилитационния ми труд – **„Трансформации – между метафората и абстракцията“** в най-точен смисъл изразява пластичните ми търсения.

Дуалността, а именно единството и противопоставянето на елементите на сътворението, се проявява на всички нива на съществуването и в частност, в основните закони на пластичните изкуства. Тя стои и в самата същност на графиката като един от основните видове изобразителни изкуства, при която създаването и превеждането на оригинала върху хартия (или друга основа) се осъществява посредством обработената от художника матрица. Черното и бялото, дискретна или почти отсъстваща цветност, игра с позитива и негатива, със светлината и сянката, огледалните образи – това е и доминиращото поведение в графиките ми през последните няколко години.

Да се опитам да откроя безбройните неуловими проявления на вечността – материя и дух, пространство и време и сред всичко това – човека с неговата драма – това е смисълът на моя път като художник; оставяйки встрани мимолетно

атрактивното и комерсиалното, да се докосна колкото е възможно по-близо до същността на нещата със средствата, които имам.

За мен изкуството е безкрайно пътешествие към най-непознатото – към себе си. Затова този път на себеоткриване и самопознание всеки трябва да измине сам. Никой не знае какво ще открие по пътя, така, както никой не познава собствените си граници. Но дали би имало смисъл да поемеме по един път, ако предварително знаем къде води?

В хабилитационния си труд обособявам два основни раздела, отговарящи на темата на настоящия конкурс. В рамките на първия раздел, покриващ основната област на творческия ми интерес – графиката и технологията, структурирам три подраздела, отговарящи на съответните, все по-отчетливо дефиниращи се зони в развитието на съвременното графично изкуство с оглед навлизането и трайното присъствие на дигиталните технологии в неговата територия. Съобразно с темата на конкурса, включвам втори раздел с работи от сферата на графичния дизайн – основно реализирани плакати и рекламни материали за художествени изложби, библиофилски издания и арт книга.

1. Графика и технологии

1.1. Графични листове, създадени чрез средствата на традиционните класически графични техники без никакво или с ограничено включване на дигитални приложения.

1.2. Художествени произведения – графични оригинали, проектирани и реализирани изцяло чрез компонентите на дигиталните технологии – дигитален печат.

1.3. Графични оригинали, при които дигиталните техники надграждат или посредничат на различни етапи от проектирането и предпечата на матрицата, обработена и отпечатана ръчно по традиционен начин, като дълбок или повърхнен печат. Тук спадат и т. нар. хибридни техники, включващи създаване и ръчен печат от хартиени матрици, пигмент трансфер, дигитално отпечатани цветни подложки, надпечатвани с ръчно изработени матрици (акватинта, силиграфия), преге, отново с посредничеството на компютърния предпечат за осигуряването на пасера.

2. Графичен дизайн

2.1. Графичнодизайнерски продукти за визуална идентичност на изложби (плакати, покани, етикети).

2.2. Типографски и дизайнерски решения в библиофилски издания и арт книга.

3. Допълнителни работи

Като допълнителни работи към основния ми хабилитационен труд включвам 3 серии графика малък формат и подбрани екслибриси от различни творчески периоди. Работите са реализирани в класически и в дигитални графични техники. Те са участвали, а някои от тях са били отличени в рамките на различни международни графични конкурси и изложби.

Описание на авторския творчески метод при графичните творби:

В настоящия труд разглеждам различните художествени и технологически приносни аспекти в работата си с оглед приложението им за решаването на конкретни задачи в творческата и в преподавателската ми практика. Всички включени графични творби са реализирани в отговор на конкретни обществени поръчки, представяни са нееднократно на различни национални и международни графични форуми, присъстват в съответните каталози и някои от тях са били награждавани.

Практиката на графичното изкуство винаги е била открита за експерименти и иновации. Ролята на печатната медия в съвременната култура се променя стремително и в този контекст в света на графичната комуникация навлиза нова, мощна енергия. Границите на различните креативни сфери се преплитат и размиват все повече. Когато една печатна техника стане по-малко използвана като изразно средство, то и нейният културен контекст неизбежно се трансформира. Художникът-график е този, който преоткрива старите технологии по нов начин. И, действително, всеки печатен метод, който графиците използват понастоящем, стъпва на базата на реконтекстуализацията на класическите технологии, които в същността си не са се променили и до днес. Съвременният художник продължава да открива все нови и нови приложения на традиционните графични техники, залагайки както на индивидуалния си прочит и език, така и, нерядко, на случайността и на играта. Интегрирането на нови методи и материали, често разширява и измества до неподозирани измерения границите на възможното. Компютърът, свързан с необходимата периферия

(висококачествен скенер и различни видове принтери и плотери), предлага нови посоки в реализацията на идеите на съвременния график. Но тази техника, (непрекъснато обновяваща се) има и друга роля в графичното изкуство и тя е на мощен инструмент за композиране, обработване и претворяване на визуалния материал с цел подготовката му за трансфер и създаване на графична матрица за ръчен печат в някоя от класическите техники. За много съвременни художници, в това число и за мен, компютърният софтуер е инструмент за рисуване, манипулиране на изображенията с безпрецедентна лекота, интегриращ в едно цяло визуални елементи от различно естество и произход. Тук е необходимо да отбележа, че при всичките ми работи, създадени след 2006-2008 г. дигиталните технологии неотменно присъстват на етапа на проектирането им, независимо с какъв вид печатна техника впоследствие са били реализирани.

Наслояването на образи, като концептуална предпоставка, внушава различни идеи за време, природни и физически структури, психически сили (спомени, трансформациите им във фантазии, иреални и метафорични образи). В друг аспект слоевете са покрития, интервенции, граници, маски и филтри. Те се идентифицират с разнообразни действия, промяна (своеобразна цензура) или просто с предпечатен инструмент за осигуряване на цветовия репорт. И въпреки че, визуално могат да изглеждат прости, фактически слоевете са концептуално сложни. Графичен лист, мотивиран от идеята и логиката на слоевете, подтиква (изисква от) зрителя да съгласува различните пластове, за да достигне до значенията и прочита.

В разгледаните аспекти логиката, повторението, надграждането и промените на изображенията в слоевете, (чрез текстурите, филтрите, прозрачностите и блендирането) се превръщат в специфичен метод на композиране на графичния лист, достатъчно персонализиран, за да го считам за приносен елемент във формирането и развитието на авторския ми художествен език. В процеса на работа със слоевете развивам отделните си графични серии. Вариативното разработване на концепцията (отново до голяма степен на игрови принцип), посредством софтуера позволява голям (на практика, неограничен) брой пластични трансформации с включване на елементи (не на колажен принцип), които са структуриращи и знакови. Чрез тях често осъществявам главните смислови и архитектурни връзки във всяка от сериите си. В процеса на развитието на художествената концепция насочвам и разработвам графичната си серия към конкретното ѝ реализиране – изпълнение изцяло в класическа оригинална графична техника, в различни форми на хибриден печат (дигитален печат с ръчни надпечатвания) или изцяло като дигитален печат. Процесът на работа включва широк спектър от манипулации в отделните слоеве, експериментиране в начините им на смесване и опитност в предвиждането на

крайния ефект; запланиране на поредността в прилагането на избраните техники при хибридният печат и не на последно място, подходящ подбор на хартия (или друга неконвенционална печатна медия), която в най-оптимална степен да изяви качествата на графичната концепция.

В процеса на работа върху дисертационния ми труд „Силиграфията – безводен метод за повърхнен печат“, (успешно защитен през 2006/ 2007 г.) имах възможността да експериментирам с най-разнообразни материали с оглед на тяхното приложение при силиграфията, която е повърхненопечатна графична техника. Още тогава забелязах качества на сухия копирен тонер (стирол-акрилатен полимер, съответно пигментиран в черен или цветен пигмент), които го правят приложим и при дълбокия печат, а именно – след изпичане той формира устойчив филм срещу разяждащото действие на киселини и соли. При това, особено в комбинация с колофонов прах (който се ползва при класическата акватинта), защитното покритие е изключително издръжливо, дори и при ползването на по-силни киселинни или солни разтвори. Както при повърхнения печат, и тук начините на апликация на тонера са разнообразни – посредством сухо разпращаване, във вид на тонеров туш (водна дисперсия или спиртен разтвор – с четка) и чрез ръчен трансфер на принтеркопие от лазерен принтер). За разлика от приложението на принтер-трансфера при силиграфията, при който се изисква позитив на изображението, при дълбокия печат се ползва негатив, а при степенуваната акватинта – няколко различно оконтрастени негатива – по един за всяка от отделните степени. Изображението се подготвя с помощта на софтуера в желания вид и се обръща в негатив. Негативът се прехвърля ръчно върху цинковата плоча, нанася се колофон по класическия начин, изпича се и се разяжда на степени. Колофонът подкрепя и заздравява допълнително тонеровите частици, а покритието се отличава с голяма устойчивост. Изображение може да се прехвърли върху цинковата плоча в огледален вид и от ръчна рисунка с тонер върху прозрачно PVC (астролон, вералит) с помощта на офортната преса, след което отново се изпича в комбинация с акватинта, като се процедира по класическия начин. Впоследствие, рисуването върху цинка може да продължи с тонеров туш и с перманентни маркери, с офортен грунд за ретуш, да се издрасква и доработва с инструментите за офорт. Възможни са и различни комбинации между двата описани трансферни метода. Трансферираренето на негативите изисква опитност и прецизност, особено при по-големите формати (често от 8 до 16 хартиени носители за едно разяждане). Резултатът е изображение, което включва едновременно характеристики на офорта и на акватинтата, различни разливания, позитивна и негативна следа само от един етап на обработка. На следващ етап на степенуване, работата върху плочата може да продължи с втори трансфер на

обработен по нов, различен начин негатив, който се разяжда по-продължително или с прилагането на всички, познати класически дълбокопечатни техники – офорт, суха игла, мецотинто и др.

- Едно от предимствата на трансферния метод е, че могат да се постигнат следи от всякакво естество – наподобяващи линията при мекия лак, възпроизвеждащи различни текстури, преходи и преливания. Недостатък: при недостиг на опит – лесно може да се прерязяде плочата по време на киселинната обработка, а в резултат – да се изравнят и пречернят полутоновете още на първата степен.

- Линията е мека, без характерната за офорта острота. (Това може да се счита и за качество, в зависимост от целите на художника).

1. Графика и технологии

1.1. Графични листове, създадени чрез средствата на традиционните класически графични техники без никакво или с ограничено включване на дигитални приложения.

Серията от 5 графични листа, озаглавена „*Еко-фрагменти I - V*“ поставя през 2000 – 2001 г. далечното начало в творческите ми търсения на пластичния проблем за трансформацията, за фрагментираната реалност, която придобива нов визуален прочит и смислов акцент. Работите са изпълнени в сложна, авторска комбинация от дълбокопечатни техники – офорт, няколко (до 3) степенувани и впоследствие, пристъргвани и полирани, препечатки на хартиени текстури върху мек лак и дообработка на матриците отново чрез офорт и мецотинто. Силуетите са изрязани от цинковата основа и тиражирани върху хартия Magnani Pescia 300 g/m².

С тази серия и с три сухи игли от същия период свързвам първите си опити чрез вкарване на реални обекти (фрагменти от стволоче на дървета) с достатъчно съхранена документална разпознаваемост в нов, знаково-метафоричен контекст, да изведе собствена символна и естетическа образна система. Търсенето на авторска идентичност и изказ със съответстващ пластически език минава през тези нива на художествена трансформация на визуалния първообраз. С две от сухите игли („*Портрети на дървета - I*“ и „*Портрети на дървета - II*“) от този период, са свързани и първите ми международни отличия. (първа награда – за финалист, от V-то световно изложение за графика и живопис малък формат – ИТАРТ 2003, Пиза, Италия и втора награда – полуфиналист от IV-то световно изложение за графика и живопис малък формат – ИТАРТ 2002, Пиза, Италия.)

Серията от малкоформатни „*Натюрморти I - VII*“ е създадена през 2014 - 2016 г. Работите са решени в класическата традиция на изграждане на композиционното пространство чрез съпоставката на атрактивен светлинен

център с подчертаваща го, богато отзвучаваща периферия. Поставени са различни пластични проблеми, своеобразни реплики на задачите, разработени за студентите в часовете по графика и технология. Към проблематиката, застъпена в серията мога да причисля и и серията „**Слънчогледи I - V**“ (2015/2016 г.)

Светлината е тази, която проявява за зрителя видимия свят. Побеждавайки мрака (и в метафоричен аспект, също), тя озаконява границите и формите на обектите, прави ги видими и нещо повече, фокусирайки вниманието върху важното в картината, го превръща в композиционен център. Периферията и центърът взаимодействат помежду си. Посредствам този класически закон за светлината организирам композициите от намерени обекти в поредицата от натюрморти. Обекти, често незначителни и незабележими при конвенционални условия, поставени във фокуса на светлината, се превръщат в естетически, семантично и пластически претворени артефакти.

Приносният характер на серията натюрморти малък формат, както и на останалите, включени по-големи работи, се изразява в сложното многопластово приложение на поредица от дълбокопечатни графични техники (акватинта, суха игла, мецотинто) в определена последователност за постигане на дълбока и звучна материалност и цялостност. С тези работи, в различни конфигурации, съм участвала в редица международни биеналета и конкурси: 2015 г. – международно биенале за графика малък формат – Токио, Япония; 2016, 2015 и 2014 г. – „Annual Mini Print“, с организатор галерия „Леседра“, България; 2014 – XV биенале за графика малък формат и екслибрис – Остров Виелкополски, Полша. За графичния лист „**Натюрморт II**“ през 2014 г. получих почетен сертификат за отличен мини-принт от участието си в международното биенале в Гуанджоу, Китай.

Същата работа през 2014 г. бе включена в изложбата на „**Финалистите**“ от Втори международен конкурс за гравюра, организиран от GARZAPAPEL, Испания. С цялата серия натюрморти участвам в представителната изложба Българска графика „**Рози и лъвове**“ (екслибрис и мини принт), 2019 г. в Милано, Двореца на регионалния парламент. Изложбата е откриващо събитие на 5-тата Международна екслибрис среща в Бодио Ломнаго и се провежда под патронажа на Регионалното правителство на Ломбардия и Генералното Консулство на България в Милано. (Организатори на изложбата са Община Бодио Ломнаго, Италианската Екслибрис Асоциация и Арт Галерия Ларго, Варна, България.) В каталога, издаден по повод на събитието са публикувани всички работи от графичната серия.

Темата „**Сенки**“ отдавна е във фокуса на творческия ми интерес. В реабилитационния си труд включвам две серии от работи на тази тема, разработвани през последните шест години и реализирани в различни графични техники.

В основата на работата ми върху сериите „**Сенки**“ стои авторска фотография – късчета реалност, в същността си, лишени от претенции за композиция – фотоси на земя, трева, покрита със скреж, ерозирани стени и дървета. На концептуално ниво са включени поетичен и мистичен аспект. В хаоса на фрагментирания ни, претрупан с информация свят се опитвам да разкрия визуално непознатото, трудно забележимото, скритото и неразпознаваемото. Закодираните между метафората и абстракцията послания предлагат възможност за прочит на различни нива. Пластичната проблематика включва отново трансформацията – на обект, на среда, на пространство. Формулирането на визуалното послание предполага естетическо разкриване и претворяване на обектите. Гледната точка на автора, а именно, включването на динамичния контрапункт на рисунката е средството да се озакони пространството чрез границите на силуетите, чрез силата, ритъма и плътността на графичния език. Затова ръчно рисуваният слой е извънредно важен за мен при създаването на дигиталната композиция. Вклиняването и интегрирането на творческия жест – рисунката (щрих, петно) в една документална, декомпозирана първооснова в ролята ѝ на текстура, пренарежда цялото и в крайна сметка, изцяло трансформира фотографската даденост – и като визуалност, и като смисъл.

Дигиталният софтуер е инструментът, чрез който постигам тази обвързаност, блендирайки визуалния материал по начини, непостижими с други средства. От друга страна, самият процес включва безкрайни възможности в процеса на композирането да надграждам варианти и да осъществявам избор.

При реализирането на първата от двете серии са използвани изцяло класически графични техники – двустепенна акватинта с ръчни трансфери на принтирани текстури и рисунки, допълнена със суха игла и (или) мецотинто.

Серията се състои от 11 работи с формат 50 x 65 см, отпечатани в лимитиран тираж от автора в периода 2014 /2016 г. върху хартия Fabriano Rosaspina 285 g/m². Части от серията (в различна конфигурация) са експонирани в рамките на редица международни графични форуми: Международно триенале на графиката – София, 2014 г; Международно биенале на графиката – Варна, 2014, 2016 г; XX Международно графично биенале ВІЕСТР, Квебек, Канада, 2017 г; Международно графично триенале, Оканаган, Канада, 2018 г., като при последните два форума работите са представени в пълнота в каталозите на събитията, придружени с авторска концепция и биографични данни за автора в няколко страници. Работите са включени и като основно ядро в рамките на две самостоятелни изложби: „**Генерирани в компютъра, създадени от ръката**“

, Галерия АЛМА МАТЕР – София (съвместен проект с доц. д-р. Анна Цоловска) и в самостоятелната изложба „**Спирка по пътя**“ (с участието на ученици от 11кл, специалност „Графика“ на НУИИ „Илия Петров“ от ателието на Снежина Бисерова) – Галерия „Дебют“ – София.

1.2. Художествени произведения – графични оригинали, проектирани и реализирани изцяло чрез компонентите на дигиталните технологии – дигитален печат.

През 2015 г. започнах, а през 2017 г. финализирах втората си графична серия от седем работи на тема „**Сенки**“, проектирана и реализирана изцяло като дигитален печат. Избрах необичаен, силно издължен по хоризонтала формат – 100 x 39 см. Това са абстрактни композиции, представящи идеята за конфликта (противопоставянето) в най-широк смисъл: човек-природа, светлина и мрак, добро и зло... на текстури и силует. Драматичното въздействие е заложено в мощното, експресивно натоваване на диагонала. Допълнително подчертаване на внушението за конфликт генерирам чрез съпоставката на графични елементи с различна степен на плътност – от полупрозрачни, с въздействието на графитена рисунка, до плътни и мощни „удари“ с четка.

Работите са част от международен проект по идея на английската художничка Анна Алкок (директор на Gnome House и Inky Cuttlefish Studios) на тема „**Изкуство на конфликта**“, осъществен през март - април 2016 г. едновременно в Inky Cuttlefish Studios, Лондон и в галерия „Алма Матер“, София. Приех нейната покана да изпълня функциите на куратор на двете паралелни изложби от българска страна. Проектът се фокусира върху проблема за конфликта в най-широки граници. В чисто пластически аспект, конфликтът (противопоставянето) стои в основата на изобразителното изкуство. Той представлява основополагащ принцип в композицията, и в частност – в графичната композиция. В този смисъл, генерирайки конфликт, художникът използва огромен набор от пластически похвати, чрез които поражда ритмичност и архитектоника, търси хармония. Така в изкуството конфликтът е структуриращо, съзидателно, а не деструктивно средство. В своите графични листове различните автори – български и чуждестранни, представиха своето виждане за проблема.

Заедно с авторите доц. Анна Цоловска, Виолета Апостолова и Цвета Петрова участвах в изложбата по покана на английската художничка Анна Алкок. Включени бяха и работи на студенти от СУ „Св. Климент Охридски“, ФНПП, както и на ученици от НУИИ „Илия Петров“, София, специалност „Графика“. Приносът ми в ролята на куратор на проекта за България бе да подбере и представя автори от различни поколения и националности, част от които добре

познати на българската арт-публика, които са работили специално за събитието в продължение почти на година. Включването на утвърдени български творци като проф. Буян Филчев и доц. Анна Цоловска, на Ан Десмет, Англия (член на Кралската академия, Лондон и дългогодишен редактор на сп. „Printmaking today“), на Алисия Снох-Павловска от Полша, на Мириам Либхабер и Сара Вайсбърд от Мексико е показателно за нивото на събитието.

Работи от серията са участвали и са били номинирани в рамките на двете последни издания на конкурса на Алианц България за съвременна живопис, графика и скулптура в първи регионален кръг – раздел „Графика“ (2016 и 2018 г.)

Графичната серия **„Натура Сакра“** включва 17 работи, проектирани дигитално и реализирани в техниката дигитален печат (CGD) върху сертифициран картон за дигитален печат Hahnemühle William Turner 350 g/m², с формат на графичния лист 110 x 145 см.

В основата е стои авторска фотография, създадена специално с предназначението да обслужи заложената концепция. Композициите са решени на базата на централната перспектива и огледалната симетрия, придаваща търсения елемент на йератичност. Друг принцип на визуална транспозиция в тази серия е посредством дигитално генерирани позитив и негатив на изображенията. Подобен похват на огледално дублиране на графичните елементи съм използвала 6 години по-рано, при два от екслибрисите, посветени на омагьосаната гора (*'The Enchanted wood – Solstizio d' Estate'*, 2010, изпълнени в техника суха игла.) В този случай огледалното дублиране генерира нови, фантастични образи, вписващи се в темата.

Богато интонираната графична среда създава усещането за навлизане в священото пространство на храм и се асоциира с полифоничното въздействие на органовата музика. Сакралните символи – триъгълник (пирамида), квадрат, арка – допълват това внушение. Визуалните елементи се преповтарят отново и отново, но вече в нова равнина, генерирайки пространство в съответствие със законите на централната перспектива. Единствената убежна точка, в която се събират всички линии е онази „мъртва“ точка, в която се концентрира цялата енергия на пространството, която поглъща всяко движение – точката на единението и покоя; но същевременно, тя е и тази, която поражда онова медитативно-съзерцателно състояние у реципиента, което стои и в същността на изкуството като цяло, което включва зрителя и го превръща в част от пространството на работите.

Работата ми върху серията **„Натура Сакра“** продължи от 2017 г., (когато бе създадено първоначалното ядро на серията, включващо 6 графични листа, показани в рамките на едноименната самостоятелна изложба, която се проведе

в галерия „Алма Матер“, София през месец октомври 2017) до началото на 2019 г. – период, през който я развих до настоящия ѝ окончателен вид.

През този период, в различни конфигурации творби от серията са участвали в редица национални и международни и национални графични арт форуми:

2019 – участие с 4 графични листа от серията **„Натура Сакра“ - II, IV, VII, VIII** в международния конкурс „Premio Combat 2019 Prize“, раздел Графика, Museo G. Fattori, Ливорно, Италия,

2019 – участие с 3 графични листа от серията **„Натура Сакра XI, XII, XIII“** в международното триенале на графиката, София, България.

2019 – участие с 5 графични листа от серията **„Натура Сакра“** в изложбата **„Българска графика и арт книга“** в рамките на мой кураторски проект **„Графични Трансформации I“** с финансиране по ФНИ на СУ – галерия WA UMCS, Люблин и БКИ - Варшава, Полша

2019 – VII Международно графично биенале, Гуанлан, Китай – **„Натура Сакра II“**, 2018 – Международно графично биенале, ROC, Тайван – **„Натура Сакра II“**.

През 2018 г. **„Натура Сакра IV“** бе удостоена с голямата награда от националния конкурс на Алианс България – финален кръг в раздел Графика.

Графична инсталация (полиптих): **‘THE LIGHT - OUTSIDE - INSIDE’**. Проектирана и реализирана специално за изложбата на Секция „Графика и илюстрация“ на СБХ – **„Вход-Изход“** (30 май – 18 юни 2017, Галерия Шипка 6).

Графичната инсталация е съставена от 9 елемента – 9 графични листа, всеки от които с формат 60 x 106 см, проектирани чрез приложен дигитален софтуер и изпълнени в техниката на дигиталния печат върху хартията Fabriano Artistico 300 g/m², 100% памук. Общ размер на инсталацията: H - 180 см, W - 320 см.

В основата на идеята стои прозорецът като символ на границата между реалността и духовния свят – светът на просветлението. През жизнения си път човек гравитира между тези два свята. Инсталацията представлява метафора на интровертираната, духовна същност на съвременния човек в стремежа му към разбиране на себе си, на мястото си в света. Неслучайно прозорецът е използван не като реален обект с присъщата за него функционалност – отвор навън, респ. навътре, а неговата светлинна проекция, претворена със средствата на графиката. Играта на светлината от прозореца върху стената се идентифицира с пулсацията на вътрешната светлина – иреален по своята природа мост между материалното и неговата духовна проекция. Светлината провокира към медитация и духовно преживяване. Цялостната композиция внушава усещането за противопоставяне – без тъмнина не можем да разберем и

да постигнем светлината. Този дуализъм стои в основата на Сътворението, на изкуството, и в частност, на графиката.

- В редуциран вид от три елемента графичната инсталация „*The Light - OUTSIDE – INSIDE*“ е показана в рамките на изложбата „*Българска графика*“, последователно в градовете Ниш и Цариброд, Сърбия през 2018 г.

Серията „**ГРАДСКИ СТЕНИ**“ (*URBAN WALLS*) включва 32 работи, от които 13 работи с формат 56 x 100 см., 15 работи с формат 67 x 100 см и 4 работи с формат 100 x 100 см.

Идеята за стената – метафора и символ на генерираната от човека ограниченост, затвореност и изолираност не е нова, тя е експлоатирана твърде много от различните изкуства, в частност, и от визуалните. Но в градската среда стената е същевременно и място за ситуиране на разнообразни графични послания – със своите стени градът оживява през пластове от графити и афиши, наслоявани един върху друг пластове история, които времето превръща в какофоничен визуален крясък.

Серията е базирана върху авторска фотография, документираща реална градска среда, с определени от време и място послания, анонсиращи и афиширащи отдавна минали и забравени събития от градския живот. Своеобразните, породени от времевите наслоявания колажи са съхранени в автентичния си вид, но са включени в други, конотативни взаимодействия, надградени с нов смисъл, алюзии и прочит и претворени в художествени артефакти. В контекста на постмодерността, работите представляват художествена трансформация на фрагментирани образи, свидетелства за градския културен безпорядък с присъщата му хаотичност и консумативност. Отделни фрази, съхранили частично четивността на своите послания, стават повод за визуална игра с прекодиране на смисъла им към напомняне за реалните духовни ценности. Изведени извън първоначалния си контекст думи, символи и буквени знаци са превърнати в акценти в композиционната структура на графичните листове.

Дигиталният софтуер е инструментът, чрез който постигам тази обвързаност, блендирайки визуалния материал по начини, непостижими с други средства. От друга страна, самият процес включва безкрайни възможности и не на последно място, изкушението на играещия човек (*Homo Ludens*), да преумножава варианти и да осъществява избор, да провокира и да препотвърждава артистичното си светоусещане.

1.3. Графични оригинали, при които дигиталните техники надграждат или посредничат на различни етапи от проектирането и одготовката на матрицата, обработена и отпечатана ръчно по традиционен начин, като дълбок или повърхнен печат. Тук спадат и т. нар. хибридни техники, включващи

създаване и ръчен печат от хартиени матрици, пигмент трансфер, дигитално отпечатани цветни подложки, надпечатвани с ръчно изработени матрици (акватинта, силиграфия, преге), отново с посредничеството на компютърния предпечат за осигуряването на пасера.

Серията „*Въображаеми пейзажи – медитации върху песента на водата в синьо и жълто*“ (6 графични листа, 45 x 60 см, 2015 г.) е изпълнена като хибриден печат. Върху цветна основа, отпечатана дигитално (Giclee принт, пигментни мастила, върху хартия Magnani Pescia 310 g/m²) са надпечатани в черно ключовите матрици в техника силиграфия. Това са рисувани с туш изображения, които са деформирани чрез компютърния софтуер (разтеглени, издължени, обръщани и прекадрирани). Цветният слой представлява идентична за цялата серия, умишлено леко разфокусирана, назърнена текстура, проектирана в жълта и синя гама. Редуването на цвета в рамките на серията символизира смяната на деня и нощта и създава повод за съответно съзерцание. Отсъствието на резки очертания и конкретност провокира към вглъбяване. Ръчно надпечатаният в техника силиграфия черен удар, (с контрастно черно мастило – intensive black) структурира пространството чрез мощни, силуетно отсичащи, абстрактни форми – едни и същи елементи, разположени по вертикала или по хоризонтала. Матриците представляват изрязани от алуминиевата основа по силуетните им очертания елементи, които при печата се полагат лесно върху цветния принт, с което се осигурява оригинален и същевременно, перфектен пасер.

Хибридният печат представлява своеобразно продължение на стремежа на художника-график да комбинира и смесва различни техники и процеси на печат с оглед на обогатяването на неговия художествен език, но вече в контекста на интегрирането на дигиталните технологии, включително на постфотографията на различни нива при печатния процес. Тук са включени различни видове пигмент-трансфери (метод на Красимира Дренска-Вирц, разработен в Базел), ползване на хартиени матрици за печат на изображения, композирани чрез дигитален софтуер и отпечатани на лазерен принтер – чернобял или цветен. Самият трансфер се осъществява чрез временно разтопяване на тонера посредством напоени с ацетон филтърни хартии и с помощта на офортна преса. Методът се практикува широко и на територията на арт книгата. Личният ми принос към този метод, позволяващ неограничена свобода при колажирането на печатни елементи, представлява включването на различни видове надпечатвания чрез дълбокопечатни, високопечатни или силиграфски матрици върху трансферирания образ, а също и преге печат. Отпечатъци от мастиленоструен принтер върху сертифициран картон за дигитален печат също могат да бъдат надпечатвани посредством ръчен и ръчно-пресов трансфер от лазерно отпечатана хартиена матрица. Богатите възможности за

експериментиране и художествено въздействие чрез метода на принтер-трансфера включвам активно в преподавателската си практика в СУ „Св. Климент Охридски“, в рамките на дисциплината „Графика и технологии - IV част“ в бакалавърските програми на специалностите „Изобразително изкуство“ и „Графичен дизайн“ – ФНОИ, катедра „Визуални изкуства“, както и в рамките на магистърската програма „Графичен дизайн“ – дисциплина „Графични техники“ и избираема дисциплина „Дигитални графични техники“. Поради активното въздействие на ацетона върху организма, обезопасяването на работния процес и среда е задължително.

2. Графичен дизайн

2.1. Графичнодизайнерски продукти за визуална идентичност на изложби (покани, плакати, етикети).

Включените в хабилитационния ми труд плакати и покани осъществяват визуална идентичност, детерминирана от конкретната за всяко от събитията функционалност.

1. Плакат и покана за самостоятелната ми изложба **„Между земята и облаците“**, реализирана през месец октомври 2012 г. в Галерия-книжарница „София Прес“ с представяне на библиофилското издание **„В Градината вали“**. Плакатът е организиран по хоризонтална основа, съобщението е решено по централна ос, а ролята на цвета при типографията е да акцентира отделните събития. Цветовите взаимодействия при плаката (изображение и типография) са търсени в посока на контрастно противопоставяне. Поканата е двустранна, решена на същия принцип – по хоризонтала, с две сгъвки и краен формат 21 x 10 см, като съобщението е двуезично, (на български и на английски език) и е изнесено в обособената чрез сгъване последна (респективно, на гърба – първа) трета от поканата.

2. Плакат и покана за изложбата **„Има светлина“** на американската художничка Катрин Брукс, състояла се в галерия „Дебют“ през месец октомври 2013 г.

3. Плакат и покана за изложбата **„Графика и живопис“** на дипломанти от ателието на Снежина Бисерова, НУИИ „Илия Петров“, галерия „Юзина“, София, месец юни 2016 г.

4. Серия от 3 плаката, покана и етикет, обслужващи рекламата на авторския ми кураторски проект **„Графични Трансформации - I“** и **„Графични Трансформации - II“** по ФНИ на СУ., който се провежда в две последователни години – в България и в Полша. Визуалната идентичност е базирана от една

страна на приемствеността – използвани са умишлено елементи от едно и също графично изображение – композиция с неутрално-абстрактен характер, създадена специално за целта. При типографията е търсено по-голяма разнообразие. Композицията е организирана около една централна ос, акцентирана в цвят, която носи заглавието на проекта на български и на английски език. (респективно – на английски и на полски език при втората част на проекта). Отделните текстови съобщения са йерархически организирани и съподчинени в рамките на единния строеж на плакатите. При двата основни плаката по проекта са използвани различни начертания на един и същ шрифт /Akrobat/.

- Постерно съобщение за проведен в рамките на същия проект международен уъркшоп по силиграфия с ръководител гл. асист. д-р Снежина Бисерова – катедра „Визуални изкуства“, ФНОИ, юни 2018 г.

5. Серия от рекламни материали за анонсиране на самостоятелната ми изложба **„URBAN WALLS“**, Галерия „Сан Стефано“, месец юли 2019 г. – плакат, перфофолио, покана.

6. Плакат за изложбата **„Цифрова графика. Генерирани в компютъра, създадени от ръката“** – съвместен арт проект на Анна Цоловска и Снежина Бисерова в галерия „Алма Матер“, СУ „Св. Климент Охридски“, София, реализиран през месец януари, 2015 г.

7. Плакат за изложбата **„Графика“** на ученици от НУИИ „Илия Петров“, София и на студенти от СУ „Св. Климент Охридски“, ФНПП, Катедра „Визуални изкуства“, галерия „Етюд“, София. Изложбата е реализирана през месец ноември 2016 г. по проект на Венцислава Стоянова.

8. Плакат за самостоятелната ми изложба **„NATURA SACRA“**, състояла се през месец октомври 2017 г. в Галерия „Алма Матер“, София. Плакатът е реализиран в 3 различни размера – винил за външна реклама с размери 120 x 100 см, плакат с размери 70 x 50 см и 42 x 29,7 см (A3).

Композицията на плаката е организирана по вертикална централна ос. Типографията е решена в бяло върху фона на картина от изложбата, за основните съобщения са използвани главни букви, а единствено заглавието е акцентирано в цвят и курсив.

9. Постерно съобщение за проведена лекция с презентация по литография от преподаватели и студенти от Университета „Мария Склодовска-Кюри“, организирана в рамките на проекта **„Графични Трансформации-I“** на катедра „Визуални изкуства“, ФНОИ, юни 2018 г.

2.2. Типографски и дизайнерски решения в библиофилски издания и арт книга.

БИБЛИОФИЛСКО ИЗДАНИЕ „**NATURA SACRA**“, 2019 г.

Библиофилското издание „**Натура Сакра**“, създадено на базата на едноименната графична серия, е фокусирано върху метафората за природата – като храм и път към вътрешното просветление и духовното израстване на човека. Трансцендентното възприятие на природата е ключът към себепознание, мъдрост и откриване на първопричината за всички неща. Концепцията в подбора на текстовете е насочена да срещне идеите на двама известни учени – американския философ и писател, основоположник на трансцендентализма през 19 век Ралф Уолдо Емерсън и един от най-забележителните американски биолози на 21 век, Едуард О. Уилсън.

По своята форма библиофилското издание „**Натура Сакра**“, представлява класическо двустранно лепорело, допълнително трансформирано посредством внасянето на поп-ъп елементи в централната зона на всяка от сгъвките. По такъв начин променям кода на визуалната игра, като акцентирам и приближавам елементи, които първоначално са били перспективно отдалечени в условното пространство. Активирайки форми и символи, заети от сакралната архитектура, чрез ръчно щанцоване генерирам алтернативна триизмерна неконвенционална пространствена форма в централно решените композиции. Подбрани работи от графичната серия със същото заглавие, (включена в раздела „**Графика и технологии**“) използвам като основа, върху която развивам концепцията за графичния дизайн. Лицевата страна на изданието включва изображенията с рор-уп елементи, изведени от сгъвките. Обратната страна съдържа фрагменти и цитати от есето „*Природа*“ /1836/, най-ранната творба на Р. У. Емерсън /„*Събрани есета и други съчинения*“, Рандъм хаус, Ню Йорк, 1940 - 1950/ и мисли и цитати от Е. О. Уилсън /„*Разнообразието на живота*“, Харвард Университи Прес, 1992/ – една от фундаменталните творби на автора.

Изданието е двуезично – на български и на английски език. (Преводът е на автора). Корицата е отворена, изработена от картон Fabriano Murillo 360 g/m², с ръчен преге печат.

Тринадесетте сгъвки обособяват седем разтвора с обща дължина 266 см и размер на страницата 28 x 19 см.

Библиофилското издание е отпечатано в лимитиран авторски тираж от 10 екземпляра, изпълнени в техника силиграфия върху картон Platinum Etching 285 g/m² (ролка 1100 x 14000 см), ръчно щанцовано и ръчно сигнирано от автора.

БИБЛИОФИЛСКО ИЗДАНИЕ „**В ГРАДИНАТА ВАЛИ**“, 2012 г.

Художествена концепция на изданието, графичен дизайн и илюстрация:

Снежина Бисерова

автор на текста – Вера Ташева

Предпечат: Снежина Бисерова

Ръчен авторски печат в техника силиграфия: Снежина Бисерова

Библиофилското издание **„В Градината вали“** е двуезично издание на български и на английски език по авторски поетичен текст от Вера Ташева. Книгата е структурирана на базата на контрастно противопоставяне на визуалния и на поетичния език. Взаимодействието между образ и текст е търсено по-скоро в духовно-субективен аспект, отколкото като непосредствен наратив. Графиките надграждат медитативно-съзерцателния по характера си текст, като допълват и извеждат на по-дълбоки нива художествения прочит. Изданието включва 22 графични фолиа, нескрепени в книжно тяло, в съответствие с идеята те да могат да се възприемат и поотделно, сами за себе си, като обекти на медитация и естетическо съзерцание. Дизайнът на кутията, в която се съхраняват фолиата, е решен на принципа на симетрията и създава усещането за въвеждане и навлизане в индивидуално интимно художествено пространство.

Библиофилското издание съдържа: Поезия от Вера Ташева на български език с превод на английски език:

Мира Минкова, Гари Грей, Веселина Ташева

22 авторски оригинала – графични листа, отпечатани ръчно

в техника силиграфия и преге печат

Тираж от 30 номерирани и сигнирани екземпляра

Формат на страницата – 127 x 210 мм,

формат на медията – 800 x 1200 мм

на листа за печат, хартия Hahnemühle, Archival Board 230 g/m²

общ обем 22 фолиа, неподвързани.

Типография – HSGrotesk

Ръчна подвързия и преге печат

– екип на печатница Аси

АРТ КНИГА **„ГРАДСКИ СТЕНИ“ / ‘URBAN WALLS’ /**, 2019 г.

Арт книгата „Градски стени“ е двуезично арт издание на български и на английски език, създадено по мои авторски текстове и фотографии. /Превод от български на английски език – Снежина Бисерова/. Визуалният материал документира реална градска среда, с определени от време и място анонси за отдавна отминали и забравени събития от културния афиш с присъщата му хаотичност и

консумативност. Породените от времевите наслоявания колажи са съхранени в автентичния си вид, но са включени в други, конотативни взаимодействия, надградени са с нов смисъл, алюзии и прочит и са претворени в художествени артефакти. Отделни фрази, съхранили само в определени зони четивността си, изведени извън първоначалния си контекст думи, символи и буквени знаци стават повод за визуална игра, чрез която прекодирам смисъла им и ги превръщам в своеобразни акценти, напомнящи за реалните духовни ценности. Заобикаляйки частично основната функция на типографията – нейната четивност, залагам на чистия експеримент, като интегрирам типографията в картината. Върху така създадения фон се открояват основните послания от текстовото съобщение.

Изданието включва два графични листа с разгънат формат 50,6 x 136,5 см и краен формат след сгъване 25,3 x 19,5 см. Цялостният графичен лист чрез разрязване и сгъване обособява условно книжно тяло с нестандартна форма и начин на разгръщане, провокиращ към индивидуален прочит.

Графичните листове се състоят от лице и гръб. Лицевата страна на всеки графичен лист съдържа обща композиция, съставена от съчетаването на отделни, относително самостоятелни композиционни сегменти. Гръбът на графичните листове представлява цяло изображение, комбинирано с типография, активирана в посока картинно изображение, което само в определени зони изпълнява коректно четивна функция. Графичните листове са изпълнени в техника дигитален печат, върху хартия Hahnemühle 230 g/m² в лимитиран тираж от 15 екземпляра, ръчно сигнирани от автора.

3. Допълнителни работи

Включените в хабилитационния ми труд допълнителни работи в определени аспекти обогатяват раздела „Графика и технологии“ с една малко по-различна гледна точка – по-камерна и медитативно-съзерцателна. Обединява ги като цяло малкият формат и жанровата им принадлежност (Графика малък формат и екслибрис). Изпълнени са както в класически графични техники, така и в дигитален печат. Всички те са участвали в редица международни изложби и конкурси и са станали част от съответните графични колекции, а някои тях са били отличени за качествата си.

3.1. Графика малък формат

3.1.1. Графична серия „**Вода I-III**“ – акватинта, 16,5 x 20 см, 2013 г.

3.1.2. Графична серия „**Прозорци I-III**“ – акватинта, 24 x 16,7 см, 2013 г.

3.1.3. Графична серия „Пресечни точки I-IV“ – акватинта, офорт, бюрин, суха игла, мецотинто, 28 x 28 см, 2014 г.

3.2. Екслибриси I-XIX (селекция от периода 2010 - 2019 г.)

1. Екслибрис '**Solstizio D`Estate`-I**', CGD, 13 x 10 см, 2010
2. Екслибрис '**Solstizio D`Estate`-II**', суха игла, 14 x 9 см, 2010
3. Екслибрис '**Solstizio D`Estate`-III**', суха игла, 13 x 10 см, 2012
4. Екслибрис '**Solstizio D`Estate`-IV**', CGD, 13 x 9 см, 2012
5. Екслибрис '**Bisser`-I** (Снежина Бисерова), CGD, 10,5 x 14 см, 2016
6. Екслибрис '**Bisser`-II** (Снежина Бисерова), CGD, силиграфия, 10,5 x 14 см, 2017
7. Екслибрис '**Bisser`-III** (Снежина Бисерова), CGD, 10,5 x 14 см, 2014
8. Екслибрис '**DORA**' (Дора Бисерова), акватинта, суха игла, мецотинто, 13 x 9,5 см, 2014
9. Екслибрис '**Lyubomir Naydenov**', акватинта, суха игла, мецотинто, 10,5 x 13 см, 2016
10. Екслибрис '**Lions Clubs International**' (Любомир Найденов), CGD, 10 x 13 см,
2014
11. Екслибрис „**Борис Христов**“, CGD, 13 x 10 см, 2016
12. Екслибрис „**70 години Борис Христов**“, CGD, 13 x 10 см, 2016
13. Екслибрис '**Dora Biserova - Sign 17**', CGD, 10 x 14 см, 2017
14. Екслибрис '**Tsveta Petrova - Sign 2017**', CGD, 14 x 11 см, 2017
15. Екслибрис '**Largo Gallery Varna**', CGD, 10 x 13,5 см, 2016
16. Екслибрис '**KBK-60 - S. Biserova**', CGD, 14 x 13,5 см, 2019
17. Екслибрис '**KBK-60 - Tsveta Petrova**', CGD, 14 x 10 см, 2019
18. Екслибрис '**KBK-60 - Violeta Apostolova**', CGD, 13 x 10,5 см, 2019
19. Екслибрис „**Milena Blazhieva**“, CGD, 14 x 8,6 см, 2019

Творческия си опит и иновативните си методи и практики в областта на графиката съчетавам с дейността си на преподавател вече в продължение на 28 г. от които 26 г. в НУИИ „Илия Петров“, София и 12 г. в специалност Изобразително изкуство във ФНОИ, катедра „Визуални изкуства“ СУ „Св. Климент Охридски“, – 10 г. като хоноруван преподавател и от 2 г. (и понастоящем), като гл. асистент по дисциплината Графика и технологии. В продължение на 12 години и понастоящем съм хоноруван преподавател по графични техники /избираема дисциплина / и в НХА, специалност „Книга, илюстрация, печатна графика“.

Дисциплината Графика и технологии - I, II, III и IV част е задължителна дисциплина, която предоставя на студентите от специалностите „Изобразително изкуство“ и „Графичен дизайн“ (СУ, ФНОИ, катедра „Визуални изкуства“) професионални познания за същността и историческите особености на графиката и графичните техники, както и за най-актуалните съвременни тенденции в тяхното развитие. Едновременно с това студентите овладяват технологически умения и компетенции, свързани с графичното изкуство, осигуряващи им възможност за неограничени творчески експерименти и за участие в художествения живот в България и в чужбина. Дисциплината е застъпена през всички години на бакалавърските програми на двете специалности. От началото на преподавателската си практика в СУ преподавам две избираеми дисциплини, уникални за България – ЗИД Силиграфия и ателие Силиграфия в ОКС Бакалавър. От 2017 г. обучавам студенти от магистърска програма Графичен дизайн по задължителната дисциплина Графични техники и по две избираеми дисциплини – Компютърна графика с Photoshop и Дигитални графични техники /автор съм на програмите по тези три дисциплини/.

Автор съм и на учебните програми по дисциплината Графика и специалност Графика на НУИИ „Ил. Петров“, последно актуализирани през 2017 г., както и на програмите по ЗИД Силиграфия и ателие Силиграфия в бакалавърската програма на специалностите Изобразително изкуство и Графичен дизайн – СУ, ФНОИ, катедра Визуални изкуства. В началото на 2019 г. актуализирах програмите по дисциплината Графика и технологии за специалността Изобразително изкуство в съответствие с новия учебен план за ОКС „Бакалавър“ (утвърден от Акад. съвет с протокол № 13/12 юли 2017 г.). В процеса на обучение се стремя да осъществявам взаимосвързаност и приемственост между класическите и иновативните графични техники и методи, като поставям доминанта върху последните със специален акцент върху нетоксичните материали и практики на приложение. Получавала съм многократно национални и международни отличия и дипломи за преподавателската си работа (включително, двукратно от Министерство на културата на Република България – през 2005 и 2012 г.) – признание за високите постижения на моите ученици и студенти.